

Píšťalou proti nacismu

Staroněmecká pověst o Krysaři z Hamelnu se za Protektorátu, kdy okupační úřady vyžadovaly, aby divadla uváděla německé autory, objevila na českých jevištích hned v několika zpracováních, i když paradoxně v jiném ideovém vyznění, než si nacisté přáli. **Krysař** se stal stěžejní inscenací také pro Loutkové divadlo Umělecké výchovy, které hru v podání Antonína Hirsche uvedlo roku 1940. Inscenace divadla Umělecké výchovy vyzněla jako protest vůči malosti, sobectví a zbabělosti, navíc byla prostoupena řadou drobných narážek na nacistické okupanty.

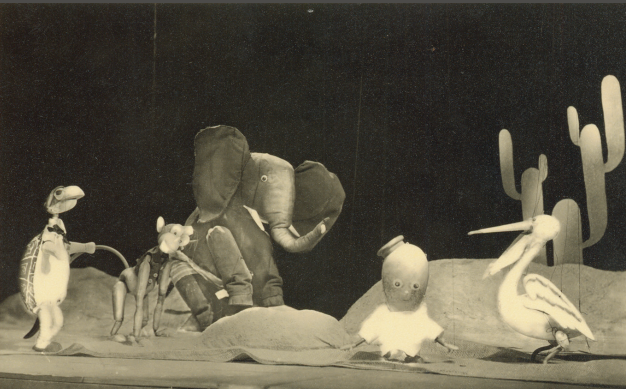
František Vojáček, návrh scény pro hru Krysař

Loutkářské soustředění

Loutkářské soustředění, sdružení československých loutkářů založené roku 1923 při Osvětovém svazu, zůstalo v činnosti po celou dobu okupace a pomáhalo upevňovat síly českého loutkářství. Navíc vyplňovalo informační vakuum po zániku časopisu Loutkář roku 1939: necenzurovaný oběžník Zprávy loutkářského soustředění byl rozesílán členům po celou dobu trvání Protektorátu.

Velká Británie

Reflexe války našla ideální prostor v improvizovaných představení Punche (příbuzného českého Kašpárka) a Judy. Profesor Percy Press dokončil v roce 1940 nový soubor loutek. Punche oblékl do vojenského mundúru a Judy, jeho ženu, do uniformy NAAFI (organizace zajišťující rekreační služby pro britskou armádu). Z popravičeho Jacka Ketcha udělal Adolfa Hitlera a klauna proměnil ve vojenského kuchaře. Představení se proměňovalo na základě aktuálního válečného dění.

Scéna z inscenace Vejce mezi černocho, Loutkové divadlo Umělecké výchovy Praha

Scéna z inscenace Krysař, Loutkové divadlo Umělecké výchovy Praha

Umělecká výchova

Pražské Loutkové divadlo Umělecké výchovy oslavilo roku 1939 25 let své existence s pověstí umělecky nejprůbojnější české amatérské scény, ze které neslevilo ani v průběhu okupace. I nadále svou inscenační tvorbu zakládalo na spolupráci s významnými českými literáty a výtvarníky.

Budova Loutkového divadla Sokola v Jaroměři, 1928

Spolčování přísně zakázáno

Velká rána pro loutkářství přišla roku 1941, kdy byla zakázána činnost České obce sokolské, což mělo ničivý dopad na ochotnické divadelnictví, neboť tímto okamžikem zaniklo přes 500 spolkových divadélek. Další loutkové scény vzaly za své bezprostředním zákazem činnosti Orla. Některým divadlům se podařilo včas přesunout svou činnost pod jinou zastřešující organizaci, zejména pod Osvětový svaz. Avšak, i když se jim povedlo zachránit alespoň loutky, přicházela o dekorace, hudební nástroje, archivy a (co byla největší rána) také na svou dobu velmi moderně vybavené scény ve spolkových budovách.

Boučkovno divadlo

Perzekuce silně dopadla i na Loutkové divadlo Sokola v Jaroměři, tzv. Boučkovno divadlo, které bylo vydrancováno, rekvizity, dekorace i celý rozsáhlý soubor řezbovaných marionet Rudolfa Boučka odvezli nacisté do Říše neznámo kam. Zpětně dovýbavit divadlo se souboru podařilo až po roce 1944 a od té doby je stále v provozu.

Program k představení Sedmikrásy, Loutkové divadlo Sokola v Praze-Libni, 1940

Program k inscenaci Sedmikrásy, PULS

„Vidiny, slova, hudba. Myšlenky, pravda, poesie, život. Jste mimo svět a stonášobně v něm (...) Když se člověk zase vzpa-matuje všecek lehký, dívá se na všechno jinak (...)“ Takto popsal své pocity dramatik Edmond Konrád v Lidových novinách v roce 1940.

Kočovníci dobývají města

Období okupace bylo paradoxně obdobím renesance kočovných loutkářů, jejichž produkce už od počátku 20. století byla přijímána s rozpaky pro jejich konzervativnost a neschopnost konkurovat jiným loutkovým scénám. Také úřady na jejich hry pohlížely s despektem jako na pokleslou zábavu, na druhou stranu díky těmto předsudkům kočovní loutkáři zůstali stranou cenzury a nadále mohli hrát tradiční repertoár čerpající z národních dějin, a to způsobem, jakým jej předváděli již od dob obrozeneckých. Právě pro své staromilství, které bylo před válkou důvodem odmítavého postoje diváků, se za okupace naopak těšili zvýšenému zájmu publika. Lidé začali vyhledávat všechno, co souviselo s českou národní tradicí, a právě v loutkovém kočovném divadle mohli slyšet to, co v jiných divadlech ne: svobodně vyslovovaná tvrzení o neporazitelnosti českého

národa. S nově nabytým sebevědomím loutkáři začali opouštět malé vesnické štace a začali se uchylovat do větších měst, bratrům Kopeckým se podařilo se svými divadly proniknout dokonce do centra Prahy.

Pulzující básně

Ještě před očekávaným zákazem Sokola ukončili loutkáři sokolského spolku Prahy-Libeň svou činnost a pod vedením Jana Malíka založili novou nezávislou scénu PULS (Pražská umělecká loutková scéna). Na inscenaci **Pomněnky** z roku 1939 navázali již v novém uskupení hrou **Sedmikrásy** (1940), která byla sestavena z dramatizací drobných povídek Karla Čapka. Obě veršovaná pásma, **Pomněnky** i **Sedmikrásy**, můžeme nesporně zařadit k tomu nejceněnějšímu, co v českém loutkářství v době okupace vzniklo. Diváky okouzila nejen básnickým slovem, ale i silnými výtvarnými symboly, jako bylo ukřžované české srdce nebo zlověstné mraky nad českou krajinou.

SSSR

Pro Sovětský svaz představovalo umění, zahrnující i loutkové divadlo, důležitý nástroj pro upevnění morálky jeho ozbrojených sil. Během německého útoku na Rusko v roce 1941 bylo příkazem vytvořeno několik malých loutkoherceckých skupin z nejlepších divadel v zemi (Obrazscovo státní loutkové divadlo, Demmeninovo leningradské divadlo), které hrály propagandistické hry vojákům na frontě, v nemocnicích, v kasárnách i na cvičištích.

Jedna z nových inscenací, **Radioperekhvat i z Berlína**, ilustrovala rozhlasový přenos politického jednání v Berlíně, které mělo nastolit pořádek v Evropě. Účastníci jednání měli psí podobu: Mussolini byl znázorněn jako buldok, Pétain jako pudl a Hitler jako německý ovčák s černým knírem. Konference končila obecným rozruchem a štekotem.

Antonín Kopecký v zimních měsících sezóny 1944–1945 hostoval v Divadle Rokoko na Václavském náměstí.

Antonín Kopecký (1892–1953)

Karel Kopecký roku 1944 ostavoval padesáté výročí zahájení své loutkářské činnosti.

Josef Ruml se svou rodinou

Ruml vyslýchán gestapem

Lidový loutkář a bývalý francouzský legionář Josef Ruml se na udání musel roku 1941 dostavit k výsledku gestapa v Brně. I když z výsledku tentokrát naštěstí vyvázl, neprestal ani pod pohrůzkou uvěznění v koncentračním táboře hrát po celou dobu světové války i později zakázané národní historické hry.

1940

1941